

25. Сидельников И. П. Доступность закона: правовое информирование граждан. Минск: Наука і тэхніка, 1992. 123 с.
26. Легін Л. М. Правове регулювання нормотворчого та законодавчого процесів // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. 2009. Вип. XXI. С. 34–44.
27. Цитович П. П. Курс русского гражданского права. Вып. 1. Т. I. Учение об источниках права. Одесса, 1878. 128 с.
28. Сучасна правова енциклопедія / Зайчук О. В., Копиленко О. Л., Оніщенко Н. М. та ін.; ред. О. В. Зайчука. К.: Юрінком Інтер, 2010.
29. Теплюк М. О., Ющик О. І. Введення в дію законів України: питання теорії та практики. Київ: Парламентське вид-во, 2011. 200 с.
30. Современный словарь иностранных слов: ок. 20 000 слов. 4-е изд., стер. Москва: Рус. яз., 2001. 742 с.
31. Великий тлумачний словник сучасної української мови / ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2001. 1736 с.
32. Словник синонімів української мови. Т. 2 / Бурачок А. А., Гнатюк Г. М., Головащук С. І. та ін. Київ: Наукова думка, 2006. 960 с.

*Рекомендовано до публікації д-р юрид. наук, професор Оніщенко Н. М.
Дата надходження рукопису 10.07.2018*

Удала Ярина Миколаївна, аспірант, Відділ теорії держави і права, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, вул. Трьохсвятительська, 4, м. Київ, Україна, 01601
E-mail: iarynadupai@ukr.net

УДК 351.74 : 342.922

DOI: 10.15587/2523-4153.2018.143378

МІСЦЕ СЛУЖБОВОГО ПРАВА В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА

© Д. С. Припутень

У статті пропонується систему права розглядати як сукупність елементів права, які взаємодоповнюють один одного, взаємодіють й утворюють єдність із цілою низкою специфічних ознак. Автором доводиться, що у системі права акцент уваги зосереджений на структурі права, виокремленні серед її елементів галузі підгалузі, інститути, норм права, а у правовій системі право, хоча і є головним елементом, однак неєдиним елементом, саме тому для з'ясування феномену службового права варто визначати його роль саме у системі права. У статті пропонується в аспекті полі структурності системи права розглядати її як сукупності галузей, підгалузей, інститутів і норм права. Автор аналізує наукові підходи щодо розуміння службового права як галузі, підгалузі, інституту адміністративного права, виокремлює ознаки службового права й доводить, що воно має ознаки підгалузі адміністративного права. Пропонується розгляд системи права в аспекті поділу права на публічне та приватне, матеріальне та процесуальне, регулятивне та охоронне, аналізуються їх визначення, ознаки, специфіка кожного із них. На підставі детального аналізу вищезазначених положень автор пропонує розглядати місце службового права у системі права в аспекті його поділу на публічне та приватне як підгалузі публічного права. З'ясовуючи місце службового права у системі права при поділі на матеріальне та процесуальне, автор зазначає, що службове право поєднує матеріальні та процесуальні норми й виступає матеріально-процесуальним правом. У розрізі поділу права на право регулятивне та охоронне автор зазначає, що службове право поєднує норми і регулятивні і охоронні, завдяки чому є регулятивно-охоронним, щоправда, регулятивний елемент все ж таки є домінуючим. Автор зазначає, що лише у комплексі слід розглядати всі ці питання для з'ясування місця службового права у системі національного права

Ключові слова: службове право, система, публічне право, приватне право, охоронне право, регулятивне право, матеріальне право, процесуальне право

1. Вступ

Оновлення положень сучасної вітчизняної науки адміністративного права пов'язане із розглядом питання його місця у системі як адміністративного права, так і системі права України в цілому. В сучасних умовах зусилля вчених-юристів сконцентровані на тому, щоб з'ясувати, що собою представляє система національного права, якою є її структура, які критерії обрати для виокремлення її елементів. Зміна акцентів із розгляду системи права лише як сукупності її галузей, підгалузей, інститутів, норм права на

користь розгляду її поєднання умовно виділених, взаємопов'язаних підсистем приватного і публічного права, регулятивного та охоронного права, матеріального та процесуального права актуалізують потребу аналізу положень щодо з'ясування місця службового права у системі права України в аспекті вищезначеного розподілу.

2. Літературний огляд

Одразу ж слід зазначити, що саме питання, пов'язані із визначенням місця службового права у

системі адміністративного права та системі національного права і привернули до себе найбільшу увагу зацікавленої наукової спільноти. Саме тому можна згадати численні роботи як вітчизняних вчених-юристів, так і зарубіжних вчених-юристів, присвячені питанням місця і ролі службового права у системі національного права, які, хоча і відрізняються специфікою авторського підходу до висвітлення матеріалу, однак за змістом є максимально наближеними одна до одної. Так, зокрема, можна згадати численні роботи Ю. М. Старилова, які були підготовлені протягом тривалого часу й безпосередньо присвячені проблематиці службового права із акцентом уваги на з'ясування місця і ролі його у системі як адміністративного права, так і національного права в цілому [1, с. 301]. Серед аналогічних за тематикою можна виокремити роботи О. О. Гришківця, які також містять міркування вченого-юриста стосовно того, чи все ж такі є службове право і, якщо воно існує, яке місце воно займає у системі національного права [2, с. 43]. Зацікавленість викликають роботи С.С. Чанного, в яких він безпосередньо порушує питання про те, яке місце відповідна сукупність норм права посідає у системі національного права і чи є підстави вважати, що вона займає самостійне місце [3, с. 264]. Певні питання визначення підстав для виокремлення службового права у системі національного права у своїх роботах висвітлює і Л. В. Акопов [4, с. 6].

Поряд із зарубіжними вченими-юристами питання визначення місця і ролі службового права у системі національного права та системі адміністративного права висвітлюють у своїх роботах і вітчизняні вчені-юристи. Так, зокрема, варто згадати роботи Р. С. Мельника [5], Т. С. Аніщенко [6], М. В. Титаренко [7], і, безперечно, роботи Т. О. Коломoeць як з проблематики службового права в цілому [8], так і виокремлення місця і ролі його у національній системі права та системі адміністративного права [8]. При цьому в наявності значна кількість робіт, у яких питання визначення місця і ролі службового права у системі національного права висвітлюється у контексті дослідження вузькоспеціалізованих проблемних питань (наприклад, роботи Ю. П. Битяка, С. А. Федчишина, Л. Р. Біли-Тіунової, В. К. Колпакова, С. В. Ківалова, М. О. Германюк, Б. В. Коваленка та ін.).

3. Мета та задачі дослідження

Мета статті полягає у тому, щоб з'ясувати, з урахуванням положень сучасної правової науки, місце і роль службового права у системі національного права. Для досягнення мети були поставлені наступні задачі:

1) розкрити місце службового права серед публічного та приватного права; матеріального та процесуального права, регулятивного та охоронного права

2) визначити шляхи службового права серед інших галузей права.

4. Характеристика системи службового права

Перш ніж перейти до поглибленого дослідження питання визначення місця і ролі службового права у системі права України, варто з'ясувати, що вважається системою права взагалі й відмежувати її від правової системи. Як зазначає Є. О. Легеза: «поняття «система» має глибоке коріння. Ще у давнину люди намагалися зрозуміти, як побудовано світ, із чого складається той чи інший предмет, які зв'язки існують між предметами і явищами» [24, с. 105]. Так, Велика українська юридична енциклопедія визначає систему права як «соціально обумовлену, структуровану сукупність взаємопов'язаних правових норм і принципів, згуртованих за відповідними критеріями у різнорівневі об'єднання, яка відображає внутрішню будову права» [9, с. 717]. Отже, питання системи права безпосередньо пов'язані із питанням його будови, структури. «Категорія система акцентує увагу на тому, що право складається з певної кількості елементів, які й утворюють його цілісність, демонструють його чітку структурованість і взаємопов'язаність, взаємодія яких забезпечує виконання правом його функцій» [9, с. 716]. Більше того, навіть виокремлюються ті елементи, з яких складається система права. Серед таких: норма права, субінститут права, інститут права, підгалузь права, галузь права, підсистема права (супергалузі права) й принципи права» [9, с. 716]. О. В. Петришин та С. П. Погребняк, виокремлюючи особливі риси системи права як «єдність, узгодженість, диференціація, суб'єктивність, стабільність і динамізм» [10, с. 5], формулюють її визначення, а саме: «система права являє собою створену в результаті діяльності людей, інтегровану принципами права, зумовлену сполученням приватних і публічних інтересів сукупність правових норм, внутрішня організація якої характеризується їх єдністю, узгодженістю, диференціацією групуванням у відносно самостійні структурні утворення» [10, с. 11]. При цьому вони не тільки формулюють своє визначення, а й дублюють певним чином визначення системи права, запропоноване у підручнику «Загальна теорія права» за загальною редакцією М. І. Козюбри [11]. Уточнюючи, що при розгляді системи права акцент робиться, перш за все, на структурі права, О. В. Петришин та С. П. Погребняк, і з ними варто погодитися, що структура сучасної системи права є достатньо складною, вона «поліструктурна та багаторівнева. При цьому поліструктурність означає те, що система права не може досліджуватися лише під одним кутом, норми права утворюють декілька автономних структур... Саме тому можливим є поділ на публічне і приватне право, матеріальне і процесуальне право, регулятивне і охоронне право та різні галузі права. Багаторівневність, у свою чергу, означає, що деякі структури мають декілька рівнів ... особливо чітко вони помітні у галузевій структурі права» [10, с. 10]. Розглядаючи систему права, вчені-юристи пропонують її розглядати в аспекті алгоритму: «норми права – правові інститути – підгалузі права – галузі права – підсистема права» [10, с. 10]. Отже, ще раз варто зробити акцент на тому, що система права привертає увагу вчених в аспекті її структури, розподілу на елементи, які взаємодіють між собою, допов-

нюють один одного й таким чином утворюють систему.

При цьому розгляд правової системи передбачає дещо інші акценти уваги. Так, зокрема, у Великій українській юридичній енциклопедії правова система визначається як «сформована під впливом об'єктивних закономірностей розвитку певної соціальної спільноти сукупність усіх її правових явищ, які перебувають у стійких зв'язках між собою та з іншими соціальними системами» [9, с. 497].

У правовій науці правову систему розглядають як «сукупність правових елементів, серед яких: правова діяльність, правова свідомість, сукупність нормативно-правових актів» [12, с. 16–17] «об'єктивне історично-закономірне явище, що включає право, законодавство, суб'єктивні права та обов'язки, юридичну діяльність, юридичні установи, правову свідомість та правову культуру» [13, с. 16–17], як «єдність відповідних їй компонентів (частин), які обумовленим способом об'єднані між собою (за змістовими і формальними критеріями) і які залежно від їх природи й характеру зв'язку між ними (об'єктивного, природного або суб'єктивного, довільного) становлять собою довільну систему» [14, с. 568]. Цікаве визначення правової системи формулює П. М. Рабінович, зазначаючи, що «правова (він додатково уточнює, що її ще можна називати юридичною) система – це система всіх юридичних явищ, які існують у певній державі чи в групі держав» [15, с. 194]. Додатково пояснюючи свою позицію він зазначає, що елементами правової системи є:

«1) різні правові акти (юридичні норми з їх зовнішніми джерелами, об'єктивовані акти тлумачення та акти застосування цих норм), а також діяльність відповідних суб'єктів по створенню, зміні чи припиненню таких актів;

2) різні види правосвідомості та форми (засоби) її виявлення;

3) стан законності (соціальний режим відповідності фізичної діяльності суб'єктів приписам законів)» [15, с. 194].

Автори «Правової системи України: історія, стан та перспективи», зокрема у томі 1 «Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи» зазначають, що правову систему варто розглядати у «вужькому розумінні» та «широкому розумінні», і при цьому саме «широке розуміння» «найбільш повно певною мірою відображає всю правову організацію суспільства в єдності і взаємодії своїх складових її компонентів» [16, с. 554]. Саме такий підхід дозволяє виокремити у правовій системі: право «як головний елемент її», а також «джерела права, правові установи, юридичну практику правореалізацію та правозастосування, права, свободи та обов'язки громадян, правовідносини, правосвідомість, правову культуру, законність, правопорядок тощо» [9, с. 500]. Також можна запропонувати виокремлення у правовій системі:

«1) інституційної складової (суб'єкти права);

2) нормативної складової (норми права, принципи права, джерела права);

3) ідеологічної складової (праворозуміння людини, правосвідомість, правова культура, правова наука, правова традиція певного суспільства);

4) функціональну складову (правотворчість, правореалізацію, правозастосування, правовідносини, судова та інша юридична практика);

5) результативну складову (результати дії права, ступінь його соціальної затребуваності та відповідності інтересам суспільства, стан правопорядку суспільства)» [9, с. 500].

Отже, можна стверджувати, що при розгляді системи права, увага концентрується лише на праві, на його структурі, а при розгляді правової системи, право виступає лише як один із її елементів. В аспекті з'ясування феномену службового права актуальності набуває аналіз місця і ролі його саме у системі права.

Достатньо аргументовані пропозиції щодо доцільності кодифікації й прийняття саме Службового кодексу демонструють Т. О. Коломоець та Ш. Н. Гаджиева [17] та ін. І. П. Голосніченко, Н. Г. Золотарьова також вважають, що вже назріла потреба підготовки єдиного кодифікованого акту, норми якого б регулювали публічно-службові відносини. Так, на їх думку, варто, перш за все, «класифікувати норми службового законодавства і тільки після цього розпочати їх систематизацію у формі кодифікації... Службовий кодекс має обов'язково включати: Загальні положення, Загальну частину, до якого мають увійти норми, що визначають предмет регулювання, терміни... принципи формування і проходження служби, управління нею, а також норми антикорупційного законодавства... Потім потрібно згрупувати норми за видами служби» [18, с. 88]. Цікавим є те, що окрім норм, які б визначали засади організації та функціонування різних видів публічної служби (щоправда, вчені-юристи вважають за доцільне у запропонованому кодифікованому акті зібрати лише норми з питань державної служби та її різновидів, що все ж таки не дозволить вести мову про кодифікацію норм про публічну службу, а лише про її певну частину), пропонується включити до цього акту й положення антикорупційного законодавства, із чим варто погодитися й обов'язково врахувати безпосередньо у процесі кодифікації положень законодавства з питань публічної служби. Ю. П. Битяк також пропонує кодифікацію відповідних положень із розподілом їх в окремих главах (розділах) залежно від виду публічної служби, із «групуванням загальних правил поведінки службовців та етично-правових аспектів публічно-службових відносин» [19, с. 302]. Ідею розробки і прийняття єдиного кодифікованого акту, щоправда про державну службу, пропонує М. О. Германюк [20, с. 12], П. О. Баранчик [21, с. 12], чітко висвітлюючи свою позицію до цього кодексу як до «підгалузевго», як, до речі, й Т. О. Коломоець та Ш. Н. Гаджиева. Якщо ідея розробки єдиного кодифікованого акту є характерною для наукових розробок вітчизняних вчених-юристів, втім зарубіжні вчені-юристи демонструють поліваріативні моделі як щодо самостійного кодифікованого публічно-службового акту, так і щодо його структури. С. Є. Чаннов, аналізуючи позицію Л. В. Аكوпова, вважає за доцільне розробити єдиний

кодифікований акт, оскільки «саме порушення задачі кодифікації значного масиву службового законодавства беззаперечно вимагає не тільки його аналізу й усунення внутрішніх суперечностей, але й визначення єдиних цілей правового регулювання у зазначеній сфері» [22, с. 11].

Для службового права характерним є те, що воно регламентує процесуальні аспекти будь-яких правил поведінки, будь-яких моделей поведінки, а не окремого різновиду чи групи як це притаманне деяким галузям та підгалузям права. У сучасній правовій науці виокремлюється шість основних підходів до визначення співвідношення матеріального та процесуального права, а саме:

«1) в основному система права складається із матеріальних норм, процесуальними є лише ті правила поведінки, які утворюють відповідні галузі права;

2) процесуальні норми права – це правила, які встановлюють і судову і адміністративну процедуру вирішення конфліктів;

3) процесуальне право – це правила поведінки, які регулюють будь-які процедури правозастосування;

4) процесуальне право – це норм, які встановлюють порядок будь-якої правової форми діяльності органів публічної влади;

5) це система норм права, що встановлюють порядок реалізації прав та обов'язків учасників будь-яких суспільних відносин;

б) це система норм, які регламентують процес реалізації норм матеріального права й процес нормотворчості» [9, с. 648]. Отже, аналіз цих положень свідчить про те, що саме останнє розуміння співвідношення матеріального та процесуального права є характерним для службового права. Саме при визначенні місця службового права у аспекті розподілу системи права на матеріальне та процесуальне право службове право, як і адміністративне право в цілому, передбачає поєднання норм і матеріального і норм процесуального права. Воно зорієнтоване на забезпечення реалізації та захисту публічних інтересів, передбачає достатню багато процедур (вступ через організацію та проведення конкурсу, просування по службі із присвоєнням рангів, категорій посад, переведенням, переміщенням, службовим відрядженням, стажуванням, випробувальним терміном, щорічним оцінюванням результатів службової діяльності публічного службовця, підвищенням рівня професійної компетентності, ротацією, довготерміновими відрядженнями, службовим розслідуванням, застосуванням дисциплінарних стягнень та заохочень тощо), дотримання нормативів яких забезпечує функціонування публічної служби, реалізацію та захист публічних інтересів. Службове право характеризується тією ж унікальністю, що й адміністративне право в цілому, підгалуззю якого воно є. А саме: воно не є суто матеріальним, або ж суто процесуальним, не є переважно матеріальним, або ж переважно процесуальним. Воно є матеріально-процесуальним правом.

5. Результати дослідження та їх обговорення

Розгляд питання місця службового права у системі національного права є неповним без з'ясування

його місця у цій системі в аспекті поділу права на регулятивне та охоронне. Вже неодноразово зазначалося, що норм права, в т.ч. й службового права, за своїм функціональним призначенням поділяються на: регулятивні (тобто ті, що визначають модель «позитивної», дозволеної поведінки) та охоронні (ті, які передбачають механізм, засоби забезпечення дотримання дозволенних моделей поведінки). Відповідний поділ є таким, що узгоджується із функціональним призначенням певної сукупності правових норм. Серед функцій службового права також виділяється як регулятивна, так і охоронна, отже можна вести мову про те, що розподіл системи права на право регулятивне та право охоронне цілком може мати актуальність і для визначення у цьому розподілі місця службового права. Службове право є регулятивним чи всі ж таки є охоронним? Однозначної відповіді на це запитання надати неможливо, оскільки службове право містить значну кількість регулятивних норм (принципи, завдання публічної служби в цілому та окремих її видів зокрема, правовий статус суб'єктів публічно-службових відносин в цілому, повноваження суб'єктів публічної адміністрації у сфері публічно-службової діяльності, вступ на службу проходження публічної служби, в т.ч. й специфіка окремих різновидів публічної служби, заохочення для публічних службовців, оплата праці, соціально-побутове забезпечення, підвищення професійної компетентності публічного службовця, щорічне оцінювання результатів службової діяльності, припинення публічної служби, в т.ч. й специфіка щодо окремих різновидів публічної служби, тощо), а також охоронних норм (що передбачають засади застосування заходів примусу до публічних службовців, в т.ч. й дисциплінарних стягнень, відсторонення від виконання службових обов'язків, дії, пов'язані із проведенням службової перевірки, службового розслідування, вирішення конфлікту інтересів у публічній службі тощо). Слід зазначити, що, хоча в наявності і регулятивні, і охоронні норми, однак їх кількість не є однаковою. В наявності значена кількість регулятивних норм, які пов'язані із правовим статусом публічних службовців, процедурами вступу, проходження, припинення публічної служби, застосування заохочень тощо. До того ж в наявності такі ж норм щодо кожного різновиду публічної служби (державної, патронатної, військової, дипломатичної, муніципальної тощо). Це дозволяє стверджувати, що регулятивних норм, які б зорієнтовані були на сферу публічно-службових відносин, набагато більше, розміщені вони як у законодавчих актах, так і підзаконних актах. Стосовно ж охоронних норм, вони розміщені переважно або ж у законодавчих актах (щодо державної, муніципальної служби), або ж у спеціальних дисциплінарних нормативних актах (статутах, положеннях, правилах тощо). Так, зокрема, такі норми містяться у Постанові Кабінету Міністрів України від 22.07.2012 року № 666 «Про Порядок службового розслідування», Інструкції про порядок організації та проведення службового розслідування і службової перевірки в митній службі України», затвердженій наказом Державної митної служби України від 13.08.2010 року № 918, Дисциплінарному статуті Національної поліції України, затвердженому Законом України від 15.03.2018 року, тощо.

6. Висновки

На підставі комплексного аналізу наявних наукових та нормативних джерел висвітлено поняття та особливості місця службового права в системі національного права та розкриті наступні задачі:

1. Місце службового права в системі національного права варто здійснювати з урахуванням сучасних положень теорії права щодо розуміння системи права в цілому, її елементів. Вирішення питання про місце і роль службового права в системі національного права варто здійснювати в аспекті розподілу права на публічне та приватне матеріальне та процесуальне, регулятивне та охоронне. В системі права в аспекті розподілу на регулятивне та охоронне право, місце службового права є доволі специфічним, воно поєднує норми і регулятивні і

охоронні, а отже воно займає межове місце регулятивно-охоронного блоку й є переважно регулятивним за своїм змістом.

2. Службове право як підгалузь адміністративного права є елементом публічного права, завдяки тому, що містить значну кількість як матеріальних, так і процесуальних норм, його можна вважати матеріально-процесуальним (при поєднанні цих норм), а також таким, що займає межове місце в регулятивно-охоронному блоці, будучи за своїм призначенням все ж таки переважно регулятивним. Однак, всі ці питання слід розглядати комплексно для того, щоб з'ясувати реальне місце, яке займає службове право в системі права України. Тільки комплексний підхід дозволяє з'ясувати, що собою представляє службове право і яке місце воно займає у системі права України.

Література

1. Стариков Ю. Н. Государственная служба и служебное право в России : спорные вопросы и дискуссия // Административное право і процес. 2014. № 3 (9). С. 301–324.
2. Гришковец А. А. Служебное право: итоги дискуссии // Государство и право. 2016. № 12. С. 41–53. doi: <http://doi.org/10.7256/1999-2807.2015.10.16405>
3. Чаннов С. Е. Службове право: витоки, сучасність та перспективи розвитку : кол. монографія / за заг. ред. Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова. Запоріжжя : Гельветика, 2017. С. 264–285.
4. Акопов Л. В. Проблемы становления российского служебного права (по поводу статьи А. А. Гришкова) // Государство и право. 2013. № 11. С. 5–9.
5. Мельник Р. С. Система адміністративного права України: монографія. Харків: Видавництво Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2010. 398 с.
6. Аніщенко Т. С. Право публічної служби у системі адміністративного права України: автореф. дис. ... к. ю. н. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2015. 15 с.
7. Титаренко М. В. Право публічної служби як елемент системи права України : сучасний погляд на специфіку виокремлення: Збірник матеріалів I Міжнародної науково-практичної конференції. Київ: В. Д. «Дакор», 2018. С. 403–405.
8. Коломоєць Т. О. Службове право – це самостійна галузь права чи елементи системи адміністративного права? Питання адміністративного права. Кн. 2 / відп. за вип. Н. Б. Писаренко. Харків: ООО «Оберіг», 2018. С. 131–140.
9. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 Т. – Х.: Право, 2016. Т. 3: Загальна теорія права / редкол.: О.В. Петришин (голова) та ін.; Нац. акад. правових наук; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2017. 932 с.
10. Петришин О. В., Погребняк С. П. Система права: загальнотеоретична характеристика. Право України. 2017. № 5. С. 9017.
11. Загальна теорія права: підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. Київ: Ваіте, 2016. 392 с.
12. Зайчук О. В. Правова система США. Київ, 1992.
13. Оніщенко Н. М. Правова система: проблеми теорії. Київ, 2002.
14. Теорія держави і права: академічний курс: підручник / за заг. ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. Київ, 2006.
15. Рабинович П. М. Основы общей теории права и государства: учебное пособие. изд. 7-е, с изм. Харьков, 2005.
16. Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 Т. Т. 1.: Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України / за заг. ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2008. 728 с.
17. Коломоєць Т. О., Гаджиєва Ш. Н. Кодекс як джерело адміністративного права України: історія, сучасність та перспективи: монографія. Запоріжжя: ЗНУ, 2014. 176 с.
18. Голосніченко І. П., Золотарьова Н. І. Проблеми систематизації законодавства про державну службу в Україні. Публічна служба і адміністративне судочинство: здобутки і виклики: збірник матеріалів I Міжнародної науково-практичної конференції. Київ: ВД «Дакор», 2018. С. 85–89.
19. Битяк Ю. П. Державна служба в Україні: організаційно-правові засади: монографія. Харків: Право, 2005. 304 с.
20. Германюк М. О. Принципи державної служби: питання адміністративно-правової доктрини та правозастосування: автореф. дис. ... к. ю. н. Запоріжжя: ЗНУ, 2012. 18 с.
21. Баранчик П. О. Принципи адміністративного права: автореф. дис. ... к. ю. н.: 12.00.07. Запоріжжя: ЗНУ, 2012. 18 с.
22. Чаннов С. Е. Вновь к вопросу о служебном праве // Государство и право. 2015. № 3. С. 5–11.
23. Манохин В. М. Служба и служащий в Российской Федерации: правовое регулирование. Москва, 1977.
24. Легеца С. О. Концепція публічних послуг: адміністративно-правовий аспект: автореф. дис. ... д. ю. н. Запоріжжя: ЗНУ, 2017. 511 с.

*Рекомендовано до публікації д-р юрид. наук Легеца С. О.
Дата надходження рукопису 31.07.2018*

Припутень Дмитро Сергійович, кандидат юридичних наук, кафедра загально правових дисциплін, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, пр. Гагаріна, 26, м. Дніпро, Україна, 49000
E-mail: dm_86@mail.ua